

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ κ. ΦΑΙΔΩΝΟΣ ΚΟΥΚΟΥΛΕ

Ὁ νέος ἀκαδημαϊκὸς κ. Φαίδων Κουκουλὲς ὠμίλησεν ἔπειτα ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Ἀκαδημίας ἔχων ὡς θέμα :

Η ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΕΘΙΜΑ

Κύριε Πρόεδρε,

Θερμῶς εὐχαριστῶ ὑμᾶς διὰ τοὺς ἐπαινετικοὺς περὶ ἐμοῦ λόγους σας, οἵτινες, ἀσφαλῶς, εἶναι ἀπόρροια τῆς ἰδιαίτης ἐκτιμῆσεως, ἣν, ἀπὸ μελέτης τρέφετε διὰ τὸ Βυζάντιον καὶ τὸν κλάδον τῆς ἐπιστήμης, ὃν θεραπεύω.

Εὐχαριστίας ἐπίσης ἀπευθύνω καὶ πρὸς τὸν φίλον συνάδελφον κύριον Ἀναστάσιον Ὁρλάνδον, ὅστις μετ' ἐπιεικείας καὶ εὐμενείας ἔκρινε τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον μου. Εὐγνώμων εἶμαι καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ συναδέλφους, οἵτινες ἔφερον τὴν ψῆφόν των ὑπὲρ ἐμοῦ, ἀποδείξαντές με τακτικὸν μέλος τοῦ ἀνωτάτου τούτου πνευματικοῦ τῆς χώρας ἡμῶν ιδρύματος.

Σεβασμιώτατοι, κύριε Ὑπουργέ, κυρίαί καὶ κύριοι,

Ὁ μέλλον ν' ἀσχοληθῆί με ἐν θέμα ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορικῆς, φιλολογικῆς, τέχνης ἢ ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ πολιτισμοῦ, ἐπάναγκες εἶναι νὰ τὸ παρακολουθήσῃ ἀπὸ τῆς πολιᾶς ἀρχόμενος ἀρχαιότητος, διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, ἄνευ διακοπῆς, μέχρι σήμερον. Οὕτω μόνον ὑπάρχει ἐλπίς νὰ σχηματίσῃ περὶ αὐτοῦ ἐνιαίαν εἰκόνα καὶ ἐρμηνεύσῃ τὰς ἀνὰ τοὺς αἰῶνας μεταβολάς, καὶ τὰ ἀνακύπτοντα ἐπιστημονικὰ προβλήματα.

Ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἑλληγες, θαμβωθέντες ὑπὸ τοῦ κάλλους τῆς ἀρχαίας, καὶ δὴ τῆς κλασσικῆς περιόδου, εἰς αὐτὴν κυρίως ἐστρέψαμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν καί, θεωρήσαντες ὅτι, πέραν τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ, σκότος βαθὺν βασιλεύει, παρημελήσαμεν τὴν μελέτην μακρῶν μετὰ ταῦτα περιόδων, ἐν αἷς ἐξειλίχθησαν σπουδαῖα διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ ἔθνους ἡμῶν γεγονότα, λίαν διδακτικὰ διὰ τὸ παρόν.

Οὕτω πολλοί, ἐν τῇ προσπαθείᾳ των ν' ἀποδείξωσι τὴν σχέσιν τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ κόσμου πρὸς τὸν ἀρχαῖον, ἔγραψαν ἔργα τὰς μεταξὺ ἀμφοτέρων ὁμοιότητος τονίζοντα, ἀγνοήσαντες μίαν δισχιλιετῆ σχεδὸν ἐν τῷ μεταξὺ διαρρέυσασαν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἔζησαν καὶ ἔδρασαν ἄνδρες συνεχίσαντες τὰς ἀρχαίας παραδόσεις καὶ ἴδιον πολιτισμὸν καὶ ἴδιαν ἱστορίαν δημιουργήσαντες διὰ τοὺς ἐπιγιγνομένους.

Καὶ εἶναι λίαν δυσάρεστος ἡ ἀγνοία αὕτη, τὸ μὲν διὰ τὸν Βυζαντινὸν κόσμον, τὸν ὁποῖον, ἀγνοήσαντες, καὶ παρεξηγήσαμεν καὶ ἠδικήσαμεν, τὸ δὲ διὰ τὸν νέον Ἑλληνικὸν πολλὰς ἐκφάνσεις τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοήσωμεν ἄνευ τῆς λεπτομεροῦς γνώσεως ἐκείνου.

Ἔγκειται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν νὰ τιμᾷ καὶ θαυμάζη ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸ ἀπώτερον παρελθόν, νὰ μὴν ἀποδίδῃ δὲ ἰδιαιτέραν σημασίαν, καὶ ἐνίοτε νὰ περιφρονῇ, τὸ σύγχρονον καὶ τὸ πρὸ τῶν ποδῶν.

Ἔως ὀρθῶς ἐν τῇ Ἐκθέσει του περὶ τῆς βασιλείου τάξεως λέγει Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, «πᾶν τὸ ἀρχαιότερι διαφέρον, αἰδέσιμον».

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν αὐτήν, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ πρόγονοι ἡμῶν, ἐξαιρέσει ὠρισμένων πεφωτισμένων ἀνδρῶν, ὡς εἶναι ὁ Χρυσόστομος, ὁ Μιχαὴλ Ψελλός, ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, ὁ Μιχαὴλ Γλυκᾶς κλπ. οὐ μόνον δὲν κατέβαλον εἰδικὴν προσπάθειαν πρὸς καταγραφὴν τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῶν συγχρόνων των, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπολέμησαν πολλάκις ὡς ἐθνικὰ καὶ τοῦ διαβόλου ἔργα, δυσμενῶς διατεθέντες καὶ πρὸς τὴν δημώδη γλῶσσαν καὶ τὰ λαϊκὰ καθ' ὅλου δημοουργήματα.

Τὰ ἡθῆ καὶ ἔθιμα αὐτὰ μέχρι μὲν ὠρισμένης ἐποχῆς ἦσαν, φυσικὰ, σαφῆ καὶ δὲν εἶχον ἀνάγκην περιγραφῆς, παρερχομένων ὅμως τῶν αἰῶνων μετεβάλλοντο ἢ περιέπιπτον εἰς λήθην, ἔχνη μόνον ἐν τῇ γλώσσῃ ἀφίνοντα, τῶν ὁποίων τὸν ἀρχικὸν τύπον σήμερον μετὰ δυσκολίας καὶ μόνον διὰ πλήρους γνώσεως τοῦ βίου τῶν προγόνων εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκαταστήσωμεν.

Ἐπάρχουσι σήμερον νεοελληνικαὶ λέξεις καὶ φράσεις, αἵτινες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς φαίνονται ἀκατανόητοι ἢ, ἐνίοτε, καὶ ἀστεῖαι, μόλις ὅμως, κατόπιν ἐρεύνης, ἀρκούντως δυσχεροῦς, εὐρεθῆ ἢ ἀρχὴ καὶ ἐξέλιξις αὐτῶν, ἀποδείκνυνται αὐταὶ στοιχεῖα λίαν χρήσιμα πρὸς γνῶσιν τοῦ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ἐλληνικοῦ βίου, ἐξ οὗ καὶ προῆλθον.

Τί ἐννοῶ θὰ δεῖξωσιν εὐθὺς ἀμέσως τὰ ἐπόμενα παραδείγματα.

Οἱ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους λουόμενοι εἰς τὰ λουτρά, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀμόλουτρα, ἵνα μὴ ἀποτόμως εἰσέλθωσιν εἰς τὸν ἐσώτατον καὶ λίαν θερμὸν χῶρον καὶ ἀποτόμως πάλιν, μετὰ τὴν λουσίαν, ἐξέλθωσιν εἰς τὸν ψυχρὸν ἀέρα, διήρχοντο διὰ τριῶν διαμερισμάτων, κατὰ Ῥωμαϊκὴν παράδοσιν, τὰ ὁποῖα ὁ Γαληνὸς καλεῖ οἴκους, καὶ τὰ ὁποῖα εἶχον θερμομανθῆ ἀνίσως. Τὸ πρῶτον, μετὰ τὴν ἀπόδυσιν, διαμέρισμα ἐκαλεῖτο ψυχρολούσιον ἢ κρύον, διότι ὁ ἐν αὐτῷ ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ ἦτο ψυχρός. Μετὰ μικρὰν ἐν αὐτῷ παραμονήν, προῦχώρει ὁ μέλλων νὰ λουσθῆ εἰς τὸ δεύτερον, ὅπερ ἐκαλεῖτο χλιαροψύχριον, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ χλιαρὸν ἀέρα, ὅπου καὶ ἠλείφετο μὲ διαφόρους ἀλοιφὰς πρὸς τριχόπτωσιν ἢ προφύλαξιν τοῦ δέρματος καὶ ἀποφυγὴν ἐξανθημάτων καὶ τέλος εἰσῆρχετο εἰς τὸν ἐσώτατον χῶρον, τὸ θερμόν, ὅπου ἐγένετο ἡ ἐφίδρωσις καὶ ἐντριβή.

Τώρα, ὡςάκις τις μεταβαίνων, ἵνα λουσθῆ καὶ εὐρισκόμενος εἰς τὸ κρύον δι' οἰονδήποτε λόγον, σεισμὸν φέρεῖ εἰπεῖν, ἐπιδρομὴν ἐχθρῶν, δυσάρεστον εἶδῃσιν, δὲν προῦχώρει εἰς τὰ ἄλλα διαμερίσματα, ἀλλ' ἀπεχώρει, φυσικὰ ἢ λουσίαις αὐτοῦ διεκώπτετο καὶ ὁ σκοπὸς δι' ὃν μετέβη εἰς τὸ λουτρὸν δὲν ἐξεπληροῦτο.

Διὰ τοῦτο σήμερον δι' ἓνα τοῦ ὁποίου οἱ σκοποὶ ἔμειναν ἀνεκπλήρωτοι, λέγομεν ὅτι ἔμεινε ἕς τὰ κρῦα τοῦ λουτροῦ.

Κατὰ τὴν Βυζαντινὴν περίοδον τὰ στρατιωτικὰ τμήματα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ἀνακτορικὴ φρουρά, ἐκαλοῦντο σχολαί, οἱ δὲ ἄνδρες τῆς φρουρᾶς αὐτῆς ἐλέγοντο σχολάριοι. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς σχολάριοι ἐξελέγοντο οἱ δι' ἀνδρείαν, ἰκανότητα καὶ πίστιν πρὸς τὸν Βασιλέα διακρινόμενοι, κατόπιν ὅμως, εἰσχωρησάντων τῶν μέσων, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, εἰς τὰς σχολὰς κατετάσσοντο οἱ υἱοὶ τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν πλουσίων. Οὗτοι, μὴ διακρινόμενοι πλέον διὰ τὰ ἀνωτέρω προσόντα, ὡς παραπονοῦνται οἱ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι, οὐδὲν ἄλλο εἶχον νὰ ἐπιδείξωσιν ἢ τὰ μεταξωτὰ φορέματά των καὶ τὰ χρυσᾶ καὶ πολύτιμα ἐνώτια των, ἀφ' οἷς δὲν ἦτο ἀσύνηθες καὶ ἄνδρες νὰ φέρωσιν ἐνώτια κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους.

Οἱ σχολάριοι λοιπὸν οὗτοι ἔφερον ἐνώτια σχολαρίκια—εἰς μεσαιωνικὰ ἔγγραφα ἀναφέρονται ἀκόμη ἐνώτια σχολαρικά—ἀποσιωπηθείσης δὲ βραδύτερον τῆς λέξεως ἐνώτια, ἀπλῶς σχολαρίκια, αὐτὰ δ' εἶναι τῶν σημερινῶν γυναικῶν σκουλαρίκια.

Σήμερον ἡ κουρὰ τῆς κόμης δὲν ἔχει τι τὸ προσβλητικόν· κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ὅμως χρόνους, ὅτε οἱ πολῖται, πλὴν τῶν μοναχῶν καὶ τῶν τοῦ κλήρου, ἔφερον μακρὰν κόμην, τὸ νὰ ἐμφανισθῇ τις κουρευμένος ἦτο μεγάλη προσβολή, διότι ἔκουρεύοντο οἱ περιπεσόντες εἰς παραπτώματα, κλοπὴν μοιχείαν κτλ.

Ταῦτα λαμβάνων τις ὑπ' ὄψιν, θὰ νοήσῃ τὰς σημερινὰς ἐκφρασματικὰς φράσεις: ἄντε νὰ κουρεύεσαι ἢ κουρέματά σου, ἦτοι τόσον φαῦλος εἶσαι, ὥστε ἀξίζεις νὰ κουρευθῆς.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον σήμερον εἰς πολλὰ μέρη κουτρούλα καὶ κουρεμένη λέγεται ἢ ἄτιμος γυνή, ἐπειδὴ τὴν μοιχαλίδα, κατὰ τὸν μεσαίωνα, πρὶν τὴν διαπομπέυσον, τὴν ἐκούρευον.

Οἱ Βυζαντινοὶ πρόγονοι ἡμῶν συχνὰ ἀνὰ τὰς ρύμας καὶ τὰς πλατείας διεσκέδαζον παρακολουθοῦντες τὸ θέαμα τῆς διαπομπέσεως. Ὁ διαπομπεύμενος, ἀφ' οἷς ἔκουρεύετο, κουτρούλης διὰ τοῦτο καλούμενος, ἀνεβιβάζετο ἐξανάστροφα ἐπὶ ὄνου καὶ περιήγετο πρὸς ἐμπαιγμόν. Οἱ τὴν ἄτιμον ταύτην πομπὴν παρακολουθοῦντες οὐ μόνον ἔσκωπτον τὸν διαπομπεύμενον λίθους ἅμα καὶ διάφορα ἀποχωρήματα κατ' αὐτοῦ ρίπτοντες, ἀλλὰ καὶ κώδωνας τοῦ ἐκτύπουν, τὸν ἐκουδοῦνιζον.

Ἡ ὅλη σκηνὴ παρεβάλλετο, σκωπικῶς, πρὸς γάμον ἢ πανήγυριν· δι' αὐτὸ ἐπὶ ὀχλοβοῆς λέγομεν σήμερον κοινῶς ὅτι ἔγινε τοῦ κουτρούλη ὁ γάμος ἢ τοῦ κουτρούλη τὸ πανηγύρι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὡς γνωστόν, ἔτρωγον οὐ μόνον ἀνακεκλιμένοι, ὡς δὴ καὶ οἱ Βυζαντινοὶ μέχρι τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς χειρός. Παράβαλε τὴν κατὰ τὸ φαγητὸν τῶν ἀρχαίων φράσιν «ἐπιβάλλειν τὴν χεῖρα» ἢ χρησιμοποιοῦν καὶ τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος συγγραφεῖς.

Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι, οὕτω καὶ οἱ Βυζαντινοί, ἔτρωγον διὰ τῆς χειρός, μὴ χρησιμοποιοῦντες πιρουνία, τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον ἐν Βυζαντίῳ ἀναφέρονται κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα. Ἀλλά, καὶ μετὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν πιρουνίων, πάλιν ὁ τρόπος οὗτος τοῦ λαμβάνειν τὴν τροφήν ἐξηκολούθησε καθ' ὅλην τὴν Βυζαντινὴν περίοδον ὡς πολλαὶ ἐκ διαφόρων αἰώνων πληροφοροῖαι μαρτυροῦσι. Πβ. τὰς φράσεις «ἤδη ἢ χεῖρ εἰς μαγειρίαν ἐβάπτετο», «γευσάμενος οὐκ ἂν ἀπέστης μέχρις ἂν εἰς αὐτὸν τῇ χειρὶ τὸν πυθμένα κατέδυσ», «εἰς τράπεζαν ὄρων πολλῶν καὶ καλῶν γέμουσαν πρὶν ἢ τις τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖν» «ὁ . . . ἐνέβαλλε κατὰ σχολὴν τῇ χύτρῳ τὴν δεξιάν, πλὴν οὐ κατὰ δύο ἢ τρεῖς τῶν δακτύλων, ἀλλ' ὅλην παλάμη ἀνειληφώς».

Ἐντεῦθεν ἐννοεῖ τις, διατὶ τὸ πιάνω σήμερον σημαίνει τρώγω «πάμε νὰ πιάσωμε κἄτι τι», τὴν αὐτὴν δὲ σημασίαν ἔχει καὶ τὸ τσιμπῶ, «τσιμπήσαμε κἄτι», ἀφ' οὗ ὁ μέλλον νὰ φάγη, τεμάχια π.χ. κρέατος, ἔπρεπε νὰ τὰ πιάσῃ διὰ τῶν δακτύλων.

Ἦδη κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὁ Πτωχοπρόδρομος, εἰς τὸν ὁποῖον παρετέθη παλαμίδα, ἔγραψε· Πάλιν ἐξαναπιάνω τὴν, μαλάσσω καὶ τσιμπῶ τὴν.

Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς αἱ ἐμπορικαὶ ὁδοί, ἔνεκα τῶν ἐνεδρευόντων ληστῶν, οἱ ἔμποροι ἠναγκάζοντο νὰ ὁδοιποροῦσιν οὐχὶ μεμονωμένοι ἀλλὰ καθ' ὀμάδας καὶ ἔνοπλοι, ἀποτελοῦντες τὰ καραβάνια, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, ἐλέγοντο καὶ καραβάνες. Ἐν ἐγγράφῳ Συναϊτικῷ τοῦ 1781 ἀναγινώσκομεν· «ἔχει νὰ ταξειδεύσῃ εἰς καραβάναν ἀπὸ Ἀλεξάνδρειαν εἰς Ἀρτζι πέλαγος». Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν μακρὰν πορείαν τῆς καραβάνας, οἱ ταύτης μετέχοντες, ἵνα διασκεδάσωσι τὴν ἐκ τῆς μακροῦς πορείας ἀνίαν διηγοῦντο διάφορα, καὶ δὴ καὶ ἐπουσιώδη, διὰ τοῦτο σήμερον τὰ σπουδαιότητος ἐστερημένα λόγια χαρακτηρίζονται ὡς λόγια τῆς καραβάνας.

Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς κατωτέρας ἐκπαιδύσεως ἢ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, ὅπως τὰ ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί, ὁ διδάσκαλος, ὁ μέλλον νὰ διδάξῃ εἰς τοὺς ἀρχαρίους τὴν γραφήν, ἐλάμβανε τοῦ μαθητοῦ τὸ πινακίδιον καί, κατὰ παρακλήσιν αὐτοῦ, ὅστις τοῦ ἔλεγε «ποίησόν μοι ἀρχὴν γραμμάτων», ἔγραφεν εἰς τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ ὠρισμένα γράμματα, βραδύτερον καὶ φράσεις, τὰς ὁποίας οὗτος ὄφειλε ν' ἀντιγράψῃ πολλάκις κάτωθεν.

Τὸ δεῖγμα τοῦτο τῆς γραφῆς εἰς τὴν σχολικὴν Βυζαντινὴν γλῶσσαν ἐκαλεῖτο

τύπος ἢ ὑπογραμμός, ἐπειδὴ δ' οὗτος ἦτο πρότυπον μιμήσεως, ἅτε καλῶς γεγραμμένος, ἀφ' οὗ ἔν τῶν προσόντων τοῦ Βυζαντινοῦ διδασκάλου ἦτο νὰ εἶναι οὗτος καλλιγράφος, διὰ τοῦτο περὶ προσώπου τὸ ὁποῖον διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὰ λοιπὰ προσόντα του ἐξαίρεται, λέγομεν ὅτι εἶναι τύπος καὶ ὑπογραμμός.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν κειμένων, ὁ διδάσκαλος ἠρμήνευεν, ὡς ἔλεγον, αὐτά, ἐξηγῶν τὰς δυσκόλους λέξεις καὶ ὑποβοηθῶν τοὺς μαθητάς· ἔκαμνεν ἐρμηνεῖαν τοῦ κειμένου, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον.

Κατὰ τὴν ἐρμηνεῖαν ταύτην ἐννοεῖται ὅτι καὶ συνεβούλευε τοὺς σφαλλομένους μαθητάς, ὑποδεικνύων τὰ σφάλματα καὶ συνιστῶν νὰ μὴ ἐπαναληφθῶσι ταῦτα· Τούτου ἕνεκα τὸ ἐπεξηγῶ καὶ συμβουλευῶ κατέστησαν συνώνυμα, τῆς τελευταίας ταύτης μόνον σημασίας παραμεινάσης παρ' ἡμῖν, οἷτινες κοινῶς λέγομεν ἀρμηνεύω ἀντὶ τοῦ συμβουλευῶ.

Ἐν τοῖς σχολείοις οἱ παῖδες ἐδιδάσκοντο ὅτι τὰ ὑποκοριστικὰ ἀρχῆθεν ἔληγον εἰς -ιον, κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους εἰς -ιον καὶ -ιν, διὰ νὰ καταλήξωσιν εἰς τὸ ἀπλοῦν -ι, παιδίον—παιδὶν—παιδί, τυρίον—τυρῖν—τυρὶ καὶ τὰ ὅμοια.

Ἐπίσης ἐδιδάσκοντο ὅτι ὁ πλήρης τύπος τῶν θηλυκῶν τριτοκλίτων ἦτο ὁ εἰς -ις, ὅστις κατέληξεν εἰς τὸν ἄνευ τοῦ τελικοῦ, ὡς πόλις—πόλι, πίστις—πίστι κλπ.

Ὅταν εἰς μεταγενεστέρους αἰῶνας ἤρχισεν ὁ λαὸς νὰ λέγῃ τὸ χέρι, τὸ πόδι, τὸ τυρὶ ἄνευ τοῦ ν καὶ πάλιν ἡ πίστι, ἡ πόλι, ἡ χάρι, ἄνευ τοῦ ς, τότε οἱ τύποι οἱ τὸ ν καὶ τὸ ς ἔχοντες ἐθεωροῦντο ὡς οἱ πληρέστεροι καὶ κομψότεροι. Τούτου ἕνεκα, ὅταν τις ἔλεγε τὰς λέξεις ταύτας μὲ τὸ νῦ καὶ μὲ τὸ σίγμα, ἐθεωρεῖτο ὅτι ὠμίλει σαφῶς καὶ τελείως.

Νῦν ἐννοεῖ τις, πότεν προέκλυεν ἡ σημερινὴ φράσις: τὸ ἴπε μὲ τὸ νῦ καὶ μὲ τὸ σίγμα.

Ὁ Βυζαντινὸς ὁ θέλων νὰ παρακαλέσῃ τινὰ οὐ μόνον τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐφίλει, ἀλλὰ καὶ τοὺς πόδας του. Πβ. τὴν σημερινὴν φράσιν τὴν ὑπὸ τοῦ ἱκετεύσαντος λεγόμενην: τοῦ ἴφιλησα χεῖρια καὶ πόδια, μὰ δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο σχῆμα οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι ἡμῶν ἐξέφραζον διὰ τοῦ προσπίπτειν ἢ προσπίπτειν τοῖς ποσὶ, δι' αὐτὸ σήμερον λέγομεν τοῦ πρόσπεσα, ἀντὶ τὸν ἱκέτευσσα, ἐταπεινώθη, ὑπεχώρησα.

Πίπτοντες δ' οἱ ἱκετεύοντες ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐλάμβανον καὶ ἐφίλων καὶ τὸ ἄκρον τῆς ποδίας, ἦτοι τοῦ ποδογύρου τοῦ φορέματος τοῦ ἱκετενομένου, ἐφιλοῦσαν ποδιές, σχῆμα, ὅπερ μέχρι πρὸ ἐξηκονταετίας διετηρεῖτο ἐν Λακωνικῇ. Συνέβαιναν ὁμως πολλάκις οἱ ποδιές νὰ εἶναι ἢ ρυπαρές (κατορροποδιὰ ἦτο ὕβρις πρὸς

Βυζαντινήν ἐκτοξευομένη) ἢ ποδιές ρυπαρῶν τὸ ἦθος καὶ φαύλων ἀνθρώπων. Τότε οἱ ἱκετεύοντες, ἵνα ἐπιτύχωσι, φιλοῦσαν κατουρημένες ποδιές.

Σημειωτέον δ' ὅτι πολλοί, τοὺς ἰσχυροὺς κολακεύοντες κλίνοντες ἐκράτουν τοὺς ποδιές των, ἐξ οὗ προέρχεται ἡ σημερινή ἐν Ἑπείρῳ, ἴσως καὶ ἀλλαχοῦ, φράσις: «τοῦ κρατοῦν τοὺς ποδιές του» καὶ ἡ Χιακὴ παροιμιώδης «ὡς νὰ κἀνη τὴ δουλειά του, βασιᾶ πάντα τὴν ποδιά του».

Κατὰ τοὺς πολέμους, οἵτινες ἐγίνοντο κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν, συχνὰ οἱ αἰχμαλωτιζόμενοι ἀπήγοντο εἰς μακρυνοὺς τόπους, ὅπου διῆγον βίον οἰκτρὸν. Μία τῶν πρώτων ἀξιώσεων τῶν ἀλλοπίστων ἦτο ν' ἀλλαξοπιστήσουν οἱ αἰχμάλωτοι. Πολλοί, ἐμμένοντες εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων των, ἀντεῖχον εἰς τὰς βασάνους, εὐρίσκοντες ἐν τέλει τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, ὑπῆρχον ὅμως καὶ οἱ ὀλιγόπιστοι, οἵτινες, μὴ ἀντέχοντες εἰς τὰ βασανιστήρια καὶ τοὺς δαρμούς, ἀπηρενοῦντο τὴν πίστιν των.

Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ σημερινὴ παροιμιώδης φράσις, τοῦ ἄλλαξαν τὴν πίστιν ἕς τὸ ξύλο.

Ὅσοι ἔζησαν εἰς χωρία, γνωρίζουν ὅτι οἱ χωρικοὶ φιλοκαλοῦν, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοὶ ἢ, ὅπως λέγομεν σήμερον, φροκαλοῦν, τὸ δάπεδον τῶν οἰκιῶν των καὶ τὰς ρύμας, σπάρτα λαμβάνοντες καὶ εἰς τὸ ἄκρον κοντοῦ αὐτὰ προσδέοντες, ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ, ἀντὶ σπάρτων, μεταχειρίζονται φρύγανα. Σπαρτεῦω λοιπὸν ἐσήμαινε τότε καθαρίζω διὰ σαρώθρου ἐκ σπάρτων.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλη χρῆσις σπάρτου ἐγένετο τότε, πρὸς καθαρισμὸν.

Οἱ Βυζαντινοί, λουόμενοι, πρὸς ἀποβολὴν τοῦ ρύπου τοῦ σώματος, ἐτριβοντο διὰ τῆς κοινῶς λεγομένης τζίβας, ἣτοι πλέγματος ἐξ ἰνῶν σπάρτου κοπανισθέντος. Τὸ πλέγμα τοῦτο, ὡς ἐκ σπάρτου ὄν, ἐλέγετο κατὰ τὸν μεσαιῶνα σπαρτίον, καὶ κοινῶς σπαρτσίον, ὡς κατὰ τὸν IB' αἰῶνα μαρτυρεῖ ὁ Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος γράφων «τῆ σπάρτη ἐξ ἣς παρέφθαρται χυδαῖζόμενον τὸ πλεκτὸν σπαρτίον, ὃ σωματῶν ρύπους ἐκτριβεῖ ἐν λουτροῖς» καὶ πάλιν «τὸ ἰδιωτικῶς λεγόμενον σπαρτσίον, σπαρτίον ὀφείλον λέγεσθαι κατὰ τὴν ἀνάγκην χρεῖαν· εὐρέθη γάρ ποτε τοῖς λουομένοις, ἀντὶ σπόγγων, πλέγμα τι ἀπὸ σπάρτων, ὡς εἰκός.»

Ὁ τριβόμενος λοιπὸν μὲ τὰ σπαρτία ταῦτα ἐσπαρτεῦετο, ὅπως ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί, καὶ κατόπιν, κατὰ μετάθεσιν, ἐπαστρεῦετο.

Ὅταν ὁ παλαιστῆς ἤρχιζε τὸν ἀγῶνα, προσεπάθει, φυσικά, καταλλήλως νὰ πιάσῃ τὸν ἀντίπαλον. Τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι ἐξέφραζον διὰ τοῦ «εἰς λαβὰς ἰέναι».

Ἡ τοιαύτη λαβή, γνωσμένη παρὰ παλαιστοῦ ἔχοντος ἰσχυροτάτους μῦνας, δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένη πόνου, εἶχε δὲ πολλὰκις ὡς ἀποτέλεσμα τὴν πλήγωσιν τοῦ μέρους τοῦ σώματος ἐνθα αὕτη ἐγένετο.

Περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου λέγει ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς ὅτι «εἰ ἀποθλῆναι πῆχύν τινος αἰροῦτο, πολλῶν ἐκεῖνος ἡμερῶν ἐδεῖτο πρὸς ἴασιν».

Ἐντεῦθεν ἐννοεῖ τις, διατὶ σήμερον τὸ ἐκ τῆς λαβῆς παραγόμενον ρῆμα λαβώνω σημαίνει πληγώνω καὶ λαβωματιὰ λέγεται ἡ πληγή.

Αἱ Βυζαντιναὶ ἐγνωρίζον νὰ παρασκευάζουν μόναι τὰ διάφορα ψιμύθια τῶν, δὲν ἔλειπον ὅμως καὶ τὰ γύναια τὰ ἀσκοῦντα τὸ ἐπάγγελμα τῆς παρασκευαστικῆς διαφόρους βαφικὰς σκευασίας καὶ πωλοῦσης αὐτάς. Ὡς δὲ καὶ σήμερον, οὕτω καὶ τότε, ὁ ἀνταγωνισμὸς δὲν ἔλειπεν. Ἐκάστη διεφήμιζεν ὡς ἄριστον τὸ παρασκευασμὰ τῆς καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις κατώρθωνε νὰ ὑποσκελίσῃ τὴν ἀνταγωνίστριαν, τῆς ὁποίας τότε: δὲν περνοῦσεν ἡ μπογιά τῆς.

Εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, καθ' ὄρισμένους αἰῶνας, πλὴν τῆς συγκλήτου ὑπῆρχε καὶ ἕτερον σῶμα καλούμενον κοινοιστώριον ἢ θεῖον συνέδριον, ὅπερ ἀπετέλει τὸ συμβούλιον τοῦ στέμματος, οὗτινος μετεῖχον οἱ μεγάλοι τιτλοῦχοι τῶν ἀνακτόρου καλούμενοι *comites consistorii*.

Ἡ κοινὴ συνεδρία τῶν δύο τούτων σωμάτων ἐλέγετο *conventus* καὶ ἑλληνιστὶ κονβέντον καὶ κόνβεντον. Μετὰ ταῦτα κονβέντον (*conventus*) ἐλέχθη πᾶσα ἀνθρώπων σύνοδος.

Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῶν δύο προμνημονευθέντων σωμάτων ἐγίνοντο συζητήσεις μὲ ὑψιστα τοῦ κράτους συμφέροντα σχετιζόμεναι, διὰ τοῦτο τὸ κάμνω κονβέντον κατήντησε, διὰ τοῦ τύπου κουβέντα, νὰ σημαίῃ συζητῶ, συνομιλῶ, τὴν ἰδίαν δὲ σημασίαν νὰ ἔχη καὶ τὸ κουβεντιάζω, ἢ δὲ λ. κουβέντα νὰ δηλοῖ τὴν συνομιλίαν.

Παρατηρητέον ὅτι εἰς δημώδη ἄσματα καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ κουβέντα ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ σύνοδος, συνέλευσις. Παράβαλε τὸν στίχον

«πῶχουν οἱ κλέφτες μάζωξι, πῶχουν κρυφὴ κουβέντα».

Οἱ ἄρτοι καὶ τὰ διάφορα φαγητὰ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἐψήνοντο ἢ ἐντὸς φούρνου ἢ ἐπὶ θερμοανθείσης πλακός, τὴν ὁποίαν ἐκάλυπτον διὰ μεταλλίνου ἡμικυκλικοῦ ἢ πηλίνου ἐπικαλύμματος, ἐφ' οὗ ἔθετον ἄνθρακας καὶ θερμοὴν τέφραν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο σκεῦος ἐκάλουν κλιβάνιον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν φούρνον, τὰ δὲ δι' αὐτοῦ ψηγόμενα φαγητὰ ἔλεγον κλιβανίκια ἢ κλιβανωτά, ροστιμώτατα αὐτὰ θεωροῦντες.

Τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἐψήσεως χρησιμοποιοῦντες καὶ οἱ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν Ἕλληνες—οὗτος καὶ σήμερον δὲν εἶναι ἄγνωστος—ἐψηνον ἄρτους ὁμοίως

ἐνίοτε καὶ ἐπὶ θερμῆς πλακός, τὴν ὁποίαν ἐκάλουν πλακί(ν) ἐν Πόντῳ, τὰ δὲ διάφορα φαγητά, χόρτα φέρ' εἰπεῖν, ὥα καὶ τὰ τοιαῦτα, πάλιν ἐπὶ πλακός κοίλωμα βαθὺ κατὰ τὸ μέσον ἔχουσης, ἐφ' οὗ ἔτοποθετεῖτο τὸ πρὸς ἔψησιν μαγεῖρμα.

Τὸ οὕτω ψήνω ἐλέγετο ἐν Πόντῳ πλακεύω, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ φουρνεύω, ἦτοι ψήνω ἐντὸς φούρνου.

Εἰς τοιοῦτόν τι πλακί, κοίλωμα ἔχον, ἔψηνον συχρὰ καὶ δψάρια, τὸ ἔλαιον ἐντὸς τοῦ κοιλώματος τοποθετοῦντες· αὐτὸ δ' εἶναι τὸ ψάρι πλακί, τὸ ὁποῖον σήμερον τρώομεν, οὐδεμίαν γνῶσιν ἔχοντες τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν πλάκα.

Εἰς τὰ ἀρχαῖα μεταλλεῖα οἱ μεταλλωρῦχοι, εἰς βάθος κατερχόμενοι καὶ μὴ ἔχοντες εὐχερῆ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἀέρος, φυσικὰ ἐστενοχωροῦντο. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ εὐρεθῆ τρόπος ἀνανεώσεως καὶ εἰσόδου δροσεροῦ ἀέρος εἰς τοὺς ὑπογείους χώρους, ἐν οἷς εἰργάζοντο. Πρὸς τοῦτο εἰς τὰ μεταλλωρυχεῖα ὑπῆρχον ὀρύγματα παρὰλληλα παρὰ τὸ κυρίως ὄρυγμα, δι' ὧν δι' ὀριζοντίων ἀνοιγμάτων εἰσέρχεται ὁ ποθητὸς οὗτος ἀήρ. Τὰ ὀρύγματα ταῦτα ἐλέγοντο ψυχαγωγεῖα ἢ ψυχαγῶγια, δι' ὧν δηλαδὴ ἐφέρετο ψυχρὸς ἀήρ.

Κατὰ τὸν Θεόφραστον, εἰς τὸ περὶ πυρὸς ἔργον του, «ψυχαγῶγια ποιοῦσιν, ὅπως λεπύνεται ὁ ἀήρ τῇ κινήσει», κατὰ δὲ τὸ Μέγα ἔτυμολογικὸν «ψυχαγῶγιον αἰ θυρίδες τῶν μετάλλων αἰ πρὸς τὸ ἀναπύχειν γινόμεναι».

Πόσον εὐχάριστος ἦτο διὰ τοὺς μεταλλωρῦχους ἡ ψυχαγωγία αὐτή, πᾶς τις νοεῖ. Ποῦ νὰ φαντασθῆ τώρα ὁ σημερινὸς Ἕλληνας, ὁ ὀμιλῶν περὶ ψυχαγωγίας καὶ ψυχαγωγικῶν μέσων, ὅτι οὐχὶ μὲ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ μὲ τὸ πῦχος καὶ τὰ μεταλλεῖα ἔχει σχέσιν ἢ λέξις!

Ὅπως σήμερον διακρίνομεν τοὺς τῆς κάτω, τῆς μεσαίας καὶ τῆς ἄνω τάξεως πολίτας, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους οἱ πολῖται διηροῦντο εἰς τοὺς ἄνω, τοὺς μέσους καὶ τοὺς κάτω.

Τότε δεῖγμα πλοῦτου καὶ ἀξιώματος ἐθεωρεῖτο νὰ μὴ βαδίζῃ τις πεζός, ἀλλ' ἐπιβαίνων ἵππου ἢ ἡμιόνου ἢ ὄνου.

Περὶ πλουσίου, εἶπεν ὁ Χρυσόστομος ὅτι «οἰκέτας ἔχει καὶ ἐπὶ ὄνου ὀχεῖται»· ψέγονται μάλιστα ὑπὸ τῶν φρονίμων αἰ γυναῖκες τῶν πλουσίων καὶ ἀρχόντων ὅτι δὲν ἔκαμνον ὀλίγα βήματα, ἀν δὲν ἐπέβαινον λευκῶν ἡμιόνων. Πεζοὶ ἐβάδιζον μόνον οἱ πτωχοὶ ὡς πλείστων συγγραφέων αἰ μαρτυρεῖται βεβαιοῦσι πρὸς δὲ καὶ οἱ ἐξῆς Προδρομίοι στίχοι

βλέπεις τὸν δεῖνα, τέκνον μου ; Πεζὸς ἐπεριπάτει
καὶ τὴν διπλοεντέληνος καὶ παχυμουλαρᾶτος·
οὐ περιτρέχεις τὰς ὁδοὺς πεζὸς μετὰ τσαγγίων,
αὐτὸς δὲ καβαλλάριος διηνεκῶς ὀδεύει.

Όταν μάλιστα κατά τους Βυζαντινούς χρόνους ἔλεγον, αὐτὸς ἐκαβαλλίκευσεν, ἐσήμαιναν ὅτι αὐτὸς ἀνῆλθε κοινωνικῶς.

Πολλάκις συνέβαιναν ὁ ἐκ τῆς ἀγορᾶς διερχόμενος ἔφιππος πλούσιος ἢ ἄρχων, χωρὶς νὰ κατέλθῃ τοῦ ἵππου του, νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν σαλδαμάριον, τὸν παντοπώλην δηλαδή, νὰ τοῦ προσκομίσῃ ὠρισμένον εἶδος, αὐτὸς ὁμως, ἐκμεταλλεόμενος τὴν ἀδυναμίαν τοῦ πελάτου νὰ ἐξελέγξῃ ἀπὸ τοῦ ἵππου του τὴν ποιότητα ἢ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ βάρους τοῦ παραγγελθέντος ἢ τὸ ἐπαρκαμπάνιζε, τὸ ἐστραβοζύγιαζεν, ὅπως κοινῶς λέγομεν, ἢ τοῦ ἔδιδεν ὑποδεεστέρας ποιότητος εἶδος.

Δι' αὐτό, δι' ἀπατηθέντα κατὰ τὴν ἀγορὰν πράγματός τινος, λέγομεν ὅτι τὸ ἀγόρασε καβάλλῃ ἢ ψώνισε καβαλλάρης.

Ὅσάκις οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἤθελον διὰ θανάτου νὰ τιμωρήσωσιν τινα, νὰ δώσωσι δ' εἰς αὐτὸν καιρὸν νὰ μετανοήσῃ ἢ ἀπλῶς διὰ νὰ τὸν προσβάλωσι, ἠκρωτηρίαζον αὐτόν, ἀποκόπτοντες συνήθως τὴν ρῖνα ἢ τὰ ὄτια αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν τὰ συχρὰ εἰς τὰ κείμενα ἀπαντῶντα κοψόρρινος καὶ ρινότημος καὶ τὰ σημερινὰ κουτσομύτης, Κουτσομυτόπουλος καὶ Κοψιάφτης.

Κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἐπίσης οἱ πολεμισταί, καὶ δὴ καὶ οἱ στρατηγοί, ἵνα τὸ μέγεθος τῆς νίκης δηλώσωσιν, ἀπέκοπτον τῶν πεσόντων τὰς ρῖνας καὶ τὰ ὄτια. Οὕτω, κατὰ τὸν χρονολόγον, ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Μανιάκης, ἐπιτεθεὶς, φονεύει Ἄραβας καὶ «τὰς δὲ ρῖνας καὶ τὰ ὄτια τῶν πεσόντων ἀποτεμῶν διεκόμισεν ἐν Καππαδοκίᾳ τῷ βασιλεῖ», ἐν ἀκριτικῷ δὲ Ποντικῷ ἄσματι ὁ Πορφύρις,

Ἰλίλους ἀπ' ἔμπροσθεν σκότωσεν καὶ μύριους ἀπὸ πίσω.

Ἐννιά κοφίνα φόρτωσεν ὄτια καὶ μυτία.

Τὸ σκληρὸν τῆς ρινοτομίας ἔθιμον ἐξηκολούθησε, δυστυχῶς, καὶ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους καὶ μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος· ἐν Μάνῃ π. χ. τέως, συνήθης ἦτο ἡ ἀπειλή «θὰ σοῦ κόψω μύτιν κι' ἀφτιά».

Τοῦτο ὑπαινίσσονται καὶ αἱ ἐξῆς σημεριναὶ φράσεις· «τοῦ ἴδωκε τὴ μύτιν ἔς τὰ χέρια», τὸν ἔταπειωσε, κακῶς ἀπέπεμπε (Ἡπειρος, Μάνη), «τσακίστηκε ἢ μύτιν του» ἢτοι ἔταπεινώθη (Λακεδαίμων, Μακεδονία), «ἔτσακώθεν τὸ μυττὶν ἀτ'» = ἔχασε τὴν ἐπιρροήν του (Πόντος).

Ἐπειδὴ δ' οἱ ρινοτόμοι παρουσίαζον οὐχὶ εὐχάριστον θέαμα καὶ ἄκουσμα, ἀφ' οὗ ὁ τόνος τῆς φωνῆς των δὲν ἦτο κανονικός, διὰ τοῦτο προσεπάθον οὗτοι νὰ θεραπεύσωσι τὸ πάθημα ἀντικαθιστῶντες τὸ ἔλλειπον τμήμα τῆς ρινὸς δι' ἀργυροῦ ἐλάσματος, τὸ ὁποῖον καταλλήλως ἐστερέωνον. Ὁ τοιαύτην ρῖνα φέρων ἐκαλεῖτο Ἀργυρομύτης, καὶ τὸ ἐπίθετον, ὡς οἰκογενειακόν, εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν Βυζαντινῶν κειμένων, οὕτως ἀντίστοιχον εἶναι τὸ ἐν Μυκόνῳ νῦν γνωστὸν Ἀσημομύτης:

Οί τιμωροῦντες, ἀντὶ τὰ ἀποκόψωσι τὴν ρῖνα, διετρύπων πολλάκις ἀπλῶς αὐτήν, τοῦτο δ' ὑποδεικνύει τὸ ἐν Μάνη περιφερόμενον ρῆμα τρυπορρουθονιάζω καὶ ἡ σημερινὴ παροιμιώδης φράσις: νὰ μοῦ τρυπᾶς τὴ μύττη, ἂν . . ., τὴν ὁποίαν συνοδεύει καὶ σχετικὴ πλαγία τοῦ δείκτου κίνησις, τὴν διατρύψην ὑποδηλοῦσα.

Τὴν ἀποκοπὴν, ἐννοεῖται, καὶ ἄλλων ἄκρων δηλοῦσι καὶ αἱ σημεριναὶ φράσεις: «δὲν ἔμεινε ποδάρι», «δὲν ἐπόμεινε ἀφτί» αἱ πρὸς δήλωσιν παντελοῦς ἀπωλείας χρῆσιμοποιούμεναι.

Ἐπιῆρχεν ἐν Ρώμῃ ἔθιμον καθ' ὃ, ὁ ἐν τῇ ξένην διάγων, μέλλων νὰ ἐπανέλθῃ οἴκαδε, εἰδοποιεῖ τοὺς οἰκείους περὶ τῆς μελλούσης ἐπιστροφῆς· ἔχομεν μάλιστα καὶ μικρὰν σχετικὴν διατριβὴν τοῦ Χαιρωνέως Πλουτάρχου, ἧς ὁ τίτλος: «Διατὶ κἂν ἐξ ἀγοῦ, κἂν ἀπὸ ξένης ἐπανίσωσι, ἔχοντες οἴκοι γυναῖκας, προπέμπουσι δηλοῦντες αὐταῖς ὅτι παραγίνονται».

Τὸ ἔθιμον εἶχον, φαίνεται, καὶ οἱ ἡμέτεροι κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, ὡς δεικνύει ἡ νῦν συνήθεια, ὁ δὲ παραμένων τότε εἰς τὴν Πόλιν, καὶ πόσοι δὲν ἐξεניתεύοντο τότε εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, ὁ παραμένων, λέγω, εἰς τὴν Πόλιν καὶ μέλλων νὰ ἐπανέλθῃ ἔγραφε πρὸς τὸ φίλον ἐν τῇ πατρίδι πρόσωπον. Ἄπὸ τὴν Πόλι ἔρχομαι καὶ ἔς τὴν κορφὴν κἂν, ἔλα, ἦτοι ἐπανερχομαι ἀπὸ τὴν Πόλιν καὶ ἔλα κἂν εἰς τὴν κορφὴν, εἰς τὸ παρὰ τὸ χωρίον ὕψωμα, πρὸς προὔπαντήσιν μου.

Ὅταν, ἐννοεῖται, τὸ ἔθιμον ἠτόνησε, τὸ ἔς τὴν κορφὴν κἂν ἔλα παρενοήθη γινόμενον καὶ ἔς τὴν κορφὴν κανέλλα, ἐλέχθη δ' ἡ ὅλη φράσις παροιμιωδῶς, ὡς γνωστόν, περὶ ἀσυναρτησίας τοῦ λόγου ὄντος.

Κατὰ τοὺς Χριστιανικοὺς καὶ Βυζαντινοὺς χρόνους δεῖγμα ἀρχῆς καὶ ἀξιώματος ἐθεωρεῖτο τὸ φέρειν εἰδικὴν ζώνην συχνὰ μάλιστα μνημονεύεται «ἡ τοῦ ἀξιωματος ζώνη» ὑπὸ τῶν συγγραφέων, παρ' οἷς συνηθέσταται καὶ αἱ φράσεις οἱ μετὰ ζώνης, οἱ ὑπὸ ζώνην, οἱ ἐν ζώνῃ, οἱ τυχόντες ζώνης, ἦτοι οἱ ἄρχοντες, ὡς καὶ οἱ περιζωσάμενοι ἢ διεζωσμένοι ἢ ἀνεζωσμένοι τὸ τάδε ἀξίωμα.

Ἡ ζώνη αὕτη, ὡς εἰκόσ, ἦτο τιμητικὴ διὰ τὸν φέροντα, ὅστις, ὁσάκις, ἐξέπιπτε τοῦ ἀξιωματός του, ἀπέβαλλεν αὐτήν, εἴτε ἀπλῶς ἀφαιρουμένην, εἴτε καὶ βιαίως ἀποσπωμένην.

Ἐπὸ τῶν συγγραφέων πλειστάκις ἀναφέρεται ὅτι πολιτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἀξιωματοῦχοι εἰς δυσμένειαν περιπεσόντες ἀφηροῦντο τὴν ζώνην, ἀπεζώννυντο (τῆς ἀξίας), ἐξέπιπτον τῆς ζώνης ἢ παρελύοντο τῆς ζώνης.

Ἐντιμὸς λοιπὸν καὶ ἰσχὺν ἔχων ἐθεωρεῖτο κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ὁ φέρων τοιαύτην ζώνην καὶ τὸ αὐτὸς ζῆ καὶ ζώνεται ἐσήμαινε τότε ὅτι καὶ νῦν ἐν

Ἡπίερω, Κυζίκω, Σηλυβρία καὶ τῇ περιοχῇ ᾿Αδριανουπόλεως, ἤτοι ζῆ καὶ ἀκμάζει, ζῆ καὶ καλοζῆ, ζῆ καὶ ἔχει ἰσχύν.

Ἐμετὰ τοῦ ἀξιόματος, δι' οἰονδήποτε λόγον, ἀποβαλὼν τὴν ζώνην, ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ αὐτήν, νὰ μεταζωσθῆ πβ. τὸ ὑπὸ τῶν συγγραφέων λεγόμενον «τὴν τοῦ . . . τιμὴν καὶ αὔθις ὑποζωσάμενος»,

Ἐντεῦθεν καὶ ἡ σημερινὴ παροιμιώδης φράσις, ὅποιος ζῆ, μεταζώνεται, ἤτοι ὁ ἀπαξ δυστυχήσας δύναται νὰ ἴδῃ καὶ πάλιν καλυτέρας ἡμέρας.

Ζῆ καὶ ζώνεται τις, ὡς προεῖπον, σημαίνει ζῆ καὶ καλοζῆ, ἐπειδὴ ὁμως ἡμεῖς οἱ νεώτεροι περὶ τινος διάγοντος δυστυχῆ βίον λέγομεν ζῆ καὶ ζένει (ἄζει-ἄζένει) = βρομεῖ ἢ ζῆ καὶ ζένεται, διὰ τοῦτο, ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ ζένεται τούτου, εἶπομεν ζῆ καὶ ζώνεται ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ζῆ καὶ καλοζῆ.

Ἡ νῆσος Σαλαμίς, ἢ μᾶλλον τμημα αὐτῆς, παρὰ τὰ σημερινὰ Ἀμπελάκια, ἦδη τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα, ἐκαλεῖτο Κόλουρις, ὅθεν μεταγενεστέρως καὶ ἡ ὅλη νῆσος οὕτως ἐκλήθη, νῦν δὲ Κούλουρη.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν καὶ τὴν τῆς Τουρκοκρατίας, ἀκολουθοῦντες συνήθειαν, ἦδη ἐπὶ τῶν Μηδικῶν μνημονουμένην, ὁσάκις ἐπέκειτο εἰσβολὴ εἰς τὴν πόλιν των πολεμίων καὶ ἠπειλοῦντο ἐπομένως σφαγαί, ἵνα σωθῶσι, διεπέρων σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὴν Σαλαμίνα.

ἽΟλοι αἱ ψυχαὶ ἐπήγαιναν τότε εἰς τὴν Κούλουρην.

Δι' αὐτὸ σήμερον, ἐπὶ τοῦ σφόδρα ἀγωνιάσαντος, λέγομεν ὅτι
ἐπῆγε ἡ ψυχὴ του ἰς τὴν Κούλουρη.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὀλίγων παραδειγμάτων, εἰς ἃ δύναται τις πλεῖστα ὅσα νὰ προσθέσῃ, καθίσταται δῆλον, πόσαι ἀπηχίσεις τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ μεταβυζαντινοῦ βίου σφύζονται σήμερον καὶ πόσον ἡ μελέτη καὶ γνῶσις τούτου συντελεῖ εἰς τὴν διαλεύκασιν πολλῶν ἁσαφῶν ἢ ἀμφιβαλλομένων φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν ζητημάτων.

Καί, ἐνῶ εἴμεθα σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἡ Βυζαντινὴ περίοδος ὁ κρῖκος ὁ συνδέων τὸ παρὸν μὲ τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ἐν τούτοις, ὡς εἶπον, δὲν τὴν ἐπροσέξαμεν ἐπαρκῶς.

Εἶναι ἐπισημονικὴ ἀνάγκη καὶ ὑποχρέωσις ἡμῶν ὁ Βυζαντινὸς κόσμος νὰ μελετηθῆ παρ' ἡμῶν εὐρύτατα. Ἐπαινεταί, βεβαίως, αἱ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας προσπάθειαι τῶν ἡμετέρων πρὸς ἔρευναν τῆς πολιτικῆς ἱστορίας, τῶν θεσμῶν, πρὸς δὲ καὶ τῆς τέχνης τοῦ Βυζαντίου, μένουσιν ὁμως πρὸς μελέτην ἀρκοῦντα ἀκόμη κεφάλαια, ἢ λεπτομερῆς ἐξέτασις τῶν ὁποίων πρόκειται κατὰ πολὺ νὰ προαγάγῃ τὰς περὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου γνώσεις ἡμῶν.

Ἐν τῶν κεφαλαίων τούτων εἶναι καὶ τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν μελέτην τοῦ Βίου καὶ

τοῦ Πολιτισμοῦ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῆς δημώδους Βυζαντινῆς γλώσσης, τῆς ψυχῆς δηλαδή τῶν Βυζαντινῶν προγόνων μας.

Εἰς τὴν μελέτην αὐτὴν ὡς καὶ τὴν κατανόησιν καὶ ἐρμηνεῖαν Βυζαντινῶν κειμένων οἱ κατ' ἐξοχὴν ἐνδεδειγμένοι νὰ συντελέσωμεν εἴμεθα ἡμεῖς οἱ νεώτεροι Ἕλληνες, παρ' οἷς τὸ Βυζάντιον δὲν εἶναι παρελθὸν καὶ ἀπλῆ ἀνάμνησις, ἀλλὰ ζωὴ καὶ παρὸν καὶ ἡ μελέτη τοῦ βίου τῶν ὁποίων εἶναι ἄριστον βοήθημα πρὸς κατανόησιν τοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν, τὸν ὁποῖον συνεχίζουσι.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατηύθυνα μέχρι σήμερον τὰς ἐρεῦνας μου, χρησιτὰς δὲ τρέφω ἐλπίδας ὅτι, συνεχίζων αὐτάς, ἂν Θεὸς θέλῃ, θὰ συντελέσω νὰ ἐπιχυθῆι περισσότερον φῶς εἰς μίαν τῶν σημαντικωτέρων περιόδων τῆς πατρίου ἡμῶν ἱστορίας, φῶς προερχόμενον παρ' ἐκείνων, οἷτινες, παρὰ πάσας τὰς ἐκ τῶν περιστάσεων ἐναλλαγὰς, ἐδλαβῶς διετήρησαν τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῶν ἀμέσων προγόνων των.

